

Transatlantik İlişkiler Bağlamında “Küresel Ortaklar” ve “Akıllı Savunma”

ARİF BAĞBAŞLIOĞLU

Ahi Evran Üniversitesi

ÖZ

Bu makalenin amacı NATO bünyesinde hayat bulan ve İttifak'ın geleceği tartışmaları açısından da anlam taşıyan “küresel ortaklar” ve “akıllı savunma” söylemlerini Transatlantik ilişkiler bağlamında ele almaktır. Bu kavramların oluşturulmasında etkili olan politika ve süreçler de bu kapsamda açıklanacaktır. Çalışmada bu kavramların üretim süreçlerinin benzer sebeplerden etkilendiği, amaçlarının ise son kertede aynı olduğu iddia edilmekte ve İttifak içerisinde Transatlantik ilişkilerin bir ayrışmadan ziyade bir değişim süreci içerisinde olduğunun kanıtları olarak yorumlanmaları gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: NATO'nun Ortaklık Politikası, Küresel Ortaklar, Akıllı Savunma, Transatlantik İlişkiler

“Global Partners” and “Smart Defense” in the Context of Transatlantic Relations /

ABSTRACT

The aim of this article is to discuss the discourses of “global partners” and “smart defense” emerged in NATO and carrying meaning in terms of the future of the Alliance in the context of transatlantic relations. The policies and processes that have been effective in the creation of these discourses will also be examined. It is claimed that the creation processes of “global partners” and “smart defense” that have been affected by the similar reasons and their aims are the same at the last analysis. In this study, it is underscored that these concepts should be interpreted as evidences that Transatlantic relations are in the process of change rather than the process of decomposition.

Key Words: NATO's Partnership Policy, Global Partners, Smart Defense, Transatlantic Relations.

Transatlantik ilişkiler, Atlantik Okyanusu'nun iki yakasında, genellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa devletleri arasında, ortak değer ve çıkarların varlığıyla düzenlenen kurumsal ilişkileri tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Şiddeti her zaman aynı olmasa da mevcudiyeti ile yirminci yüzyıldaki neredeyse tüm transatlantik ilişkilere damgasını vuran Sovyet tehdidi, ABD'nin Batı Avrupa ekonomileri üzerinde özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'nın yeniden inşası ile başlayan ve ilerleyen dönemde görece kurumsallaşan etkisi ve nihayetinde Atlantik'in iki yakasındaki çıkar gruplarının ve siyasi seçkinlerin birlikte çalışma eğilimleri, kabaca İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, söz konusu ilişkileri bir arada tutan üç unsur olarak tanımlanabilir. Ancak bu üçlü sac ayağının bir parçası olan Sovyet tehdidinin ortadan kalkması, bilindiği üzere yalnızca yeni bir uluslararası sistem ortaya çıkarmakla kalmamış aynı zamanda literatür açısından da, Transatlantik ilişkilerin tekrar tanımlanması/ anlamlandırılması çabalarını beraberinde getirmiştir.¹ Bu çerçevede başlayan Transatlantik ilişkilerin geleceği tartışmaları, son yirmi yılda uluslararası politikanın en önemli meselelerinden biri haline gelmiştir. Atlantik'in iki yakasında güvenlik, uluslararası hukuk, çevre, terörizm, insan hakları gibi birçok konuda zaten var olan görüş ayrılıkları, özellikle ABD'nin Irak'a 2003'te gerçekleştirdiği müdahale sırasında daha görünür bir hale gelmiş ve ilerleyen dönemde söz konusu görüş ayrılıkları hem uluslararası aktörlerin hem de analizlerini mevcut kavramsal çerçeve dâhilinde gerçekleştiren akademinin kayıtsız kalamayacağı bir hale bürünmüştür. Bu durumun literatür dâhilinde yarattığı etki, iki aktör arasında karşılaştırma yapılırken Marslı-Venüslü, tek taraflı-çok taraflı, askeri güç-ticari güç, sert güç- yumuşak güç gibi zıt kavramların Transatlantik ilişkilerin yeni analiz araçları olarak yer aldığı çalışmalarda daha net bir biçimde gözlemlenebilir (Smith 2008: 2, Nye 2006: 25-35, Kagan 2003: 1-2).

Transatlantik ilişkilerin geleceği tartışmaları, söz konusu ilişkilerin halen uluslararası siyasetin odak noktasında tanımlanan hâkim konumunu korumaya muktedir olduğu, mevcut koşullar dâhilinde artık hayati bir rolünün olmadığı ve eski başat konumunda olmasa bile yine de uluslararası politikanın önemli bir unsuru olmaya devam ettiği gibi çok farklı yorumları içinde barındırmaktadır. Bu tartışma dâhilinde Transatlantik ilişkilerin uluslararası politikanın merkezinde yer aldığını düşünenlerin bu iddialarını destekleyen en güçlü argümanları, söz konusu ilişkilerin en yoğun olduğu dönemin ürünü olan NATO'nun günümüzde de anlamını ve önemini devam ettirdiği gerçeğidir. (Thies 2009, Lagadec 2012: 104). Bu çalışmada NATO bünyesinde hayat bulan ve İttifak'ın geleceği tartışmaları açısından da anlam taşıyan "küresel ortaklar" ve "akıllı savunma" söylemleri, Transatlantik ilişkiler bağlamında ele alınacaktır. Çalışmada söz konusu söylemler, stratejik önceliklerini Avrupa kıtasının ötesine kaydıran ABD'nin operasyonel anlamda Avrupalı devletlerden istediği desteği görememesinin NATO'ya yansıyan sonuçları olarak değerlendirilmektedir. Yine çalışmada bu kavramların üretim süreçlerinin benzer sebeplerden etkilendiği, amaçlarının ise son kertede aynı olduğu iddia edilmekte ve söz konusu kavramların İttifak içerisinde Transatlantik ilişkilerin bir ayrışmadan ziyade bir değişim süreci içerisinde olduğunun

kanıtları olarak yorumlanmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Bu çerçevede çalışmada öncelikle küresel ortaklar söyleminin hangi koşullarda oluştuğunun daha iyi anlaşılabilmesi için NATO'nun ortaklıklar politikasına değinilmiş daha sonra küresel ortaklar ve akıllı savunma kavramları ele alınmıştır.

NATO'NUN ORTAKLIKLAR POLİTİKASI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

NATO'nun kurumsal kimliğinin, mevcut koşullar dâhilinde, aslı bir öneminin kalmadığını iddia edenler bunu NATO'nun Sovyet tehdidi neticesinde hayat bulan varlığının bugün kendisine hayat veren bu mücadele anlamından yoksun olduğu, İttifak'ın temelinde yatan Transatlantik bağlantının üyelerinin çıkarlarına hizmet etme fonksiyonunu yitirdiği ve NATO'nun kıta Avrupasının güvenlik ve istikrarına hizmet edemez hale geldiği gibi gerekçelere dayandırmaktadırlar. Ancak NATO'nun devamı, bu tartışmaların en azından İttifak içerisinde Transatlantik bağlantının halen anlamını muhafaza ettiği şeklinde yorumlandığının bir göstergesidir (Dorman vd. 2011: 2-3). NATO üyeleri arasında paylaşılan bu zımnî mutabakata eşlik eden bir başka gelişme ise Transatlantik ilişkilerde olduğu kadar NATO'nun kurumsal kimliğinde de büyük değişimlere yol açan ve NATO'nun faaliyetlerindeki yenileşme ile anlamını bulan dönüşüm sürecidir. Bu dönüşüm sürecinin uzantıları NATO'nun farklı coğrafi bölgelerde ortaklık programları kurarak bölgesel bir örgütten küresel bir örgüte dönüşmesi çabaları, yeni üyeler kabul etmek suretiyle genişlemesi, bu doğrultuda askerî modernizasyon ve kuvvet yapısının yeniden düzenlenmesi ve nihayetinde bu amaçları gerçekleştirmek için çok yönlü bir faaliyet ve teşkilat değişimine yönelmiş olması gibi farklı veçhelerle kendini göstermektedir.

Üye olmayan ülkeler ile kurulan ortaklık programları NATO'nun coğrafi dönüşümünün en önemli unsurlarından biri olmuştur. Ortaklık kavramı ilk olarak 1990 yılında, ABD ve Sovyetler Birliği arasında Soğuk Savaş sonrası Avrupa güvenliği ile ilgili konuların ele alındığı temaslarda kullanılmıştır. Bu tarihten sonra Amerikan dış politikasında karar merci olan aktörler ortaklık kavramını ağırlıklı olarak Batı normlarına uyum sağlamak isteyen eski Doğu Bloğu ülkeleri ile kurulan ilişkileri tanımlamak için kullanmışlardır. Ortaklık kavramı ABD'nin uluslararası sistemdeki “Amerikan üstünlüğü”nü sağlamlaştırmak için oluşturduğu ikili ve çok taraflı ilişkilerle uyumlu bir çaba olarak da değerlendirilmektedir (Kay 2011: 19). Özü itibarıyla ABD dış politikasında şekillenen bu kavram kısa bir süre içerisinde NATO'nun güvenlik politikasının da ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

NATO ortaklıklarının günümüzdeki yapısı çeşitlilik arz etmektedir. Kurumsal çerçeveleri olan NATO ortaklıkları, Barış İçin Ortaklık (BİO), Akdeniz Diyalogu (AD) ve İstanbul İş Birliği Girişimi (İİG)'dir. BİO'nun üyeleri olan Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Gürcistan ile ikili formatta ortaklıklar da mevcuttur. Ayrıca NATO ve BİO üye-

leri ülkeler arasında Avrupa-Atlantik güvenliği ile ilgili konularda bir danışma forumu niteliği taşıyan Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi de bu noktada hatırlanmalıdır. Bu kurumsal ortaklıklar dışında, çalışmamızın da konusu olan ve önceleri “temas ülkeleri” olarak anılan ama günümüzde “küresel ortaklar” olarak ifade edilen devletlerle bireysel bazda kurulan ilişkiler de söz konusu çeşitliliği artırmaktadır.

NATO'nun ortaklık programlarının ilki olan BİO, ABD'nin özel girişimleri sonucunda, 10-11 Ocak 1994 tarihinde gerçekleştirilen Brüksel Zirvesi'nde ilan edilmiştir. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin güvenlik arayışlarına, Rusya Federasyonu ile olan ilişkiler de dikkate alınarak, acil cevap vermekten kaçınıldığı bir ortamda, BİO aracılığı ile söz konusu ülkeler ile NATO arasında düzenli ilişkiler geliştirilmiştir. NATO'nun BİO programına katılan devletlere en önemli taahhüdü, BİO Çerçeve Belgesi'nin sekizinci maddesinde düzenlenmiştir (North Atlantic Council 1994). Kuzey Atlantik Antlaşması'nın dördüncü maddesini anımsatan bu maddeye göre, ortak devletlerden herhangi biri toprak bütünlüğüne, siyasi bağımsızlığına ya da güvenliğine yönelik doğrudan bir tehdit algıladığı takdirde, NATO'ya danışabilecektir. Ancak burada, NATO'nun söz konusu danışma durumunda, başvuran ülkelere yönelik herhangi bir askerî teminat yükümlülüğünün olmadığı vurgulanmalıdır. Bir BİO üyesi ülkenin bir NATO üyesi ülkeden “güvenliğinin korunması” açısından en önemli farkı bu noktada ortaya çıkmaktadır. Söz konusu madde ilk kez, Kosova krizi sırasında Arnavutluk ve Makedonya'nın talepleri sonrasında uygulanmıştır.

BİO faaliyetleri, özellikle 1999 yılından itibaren, NATO önderliğinde gerçekleştirilen operasyonlarda birlikte çalışabilirliği hedeflemiştir.² Afganistan ve Balkanlar'da yürütülen harekâtlarda kuvvetlerin yüzde onbeşini BİO ülkelerinin personeli oluşturmuştur. BİO üyeliğinden NATO üyeliğine geçen ülkelerin sayısı artıka bu oran doğal olarak azalmaktadır. Günümüzde yirmi iki devlet³ BİO üyesidir. Burada özellikle dikkat çekici olan husus, NATO'ya Soğuk Savaş sonrası üye olan on iki ülkenin⁴ tümünün bu programa katıldıktan sonra NATO üyesi olmalarıdır. Bu açıdan BİO, NATO'nun Soğuk Savaş sonrası genişleme sürecinin özgün bir yöntemi olarak nitelendirilebilir. Bu anlamda BİO, oluşturduğu kurumsal yapı ile NATO'nun genişlemesine diğer ortaklık programlarına oranla çok daha fazla katkıda bulunan bir program olma özelliği de göstermektedir.

NATO'nun diğer kurumsal ortaklıkları ise Aralık 1994'te Akdeniz'e kıyısı olan Kuzey Afrika ülkeleri ve Orta Doğu ülkelerinin bir kısmı ile oluşturulan AD ve Haziran 2004'te Körfez ülkelerinin bir kısmı ile kurulan İİG'dir. Orta Doğu barış sürecinin desteklenmesi amacıyla oluşturulan AD'nin günümüzdeki üyeleri Cezayir, Fas, İsrail, Mısır, Moritanya, Tunus, ve Ürdün'dür. AD'nin bir tamamlayıcısı olmasının yanı sıra farklı bir ortaklık temelinde inşa edilen İİG'ye üye ülkeler ise Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Kuveyt'tir. Dünya enerji kaynaklarının yarısından fazlasına sahip olan bu coğrafyaya yönelik olarak geliştirilen programlar, katılan ülkelere üyelik perspektifi ya da ihtimali sunmadan bu ülkeleri NATO ile irtibatlandırmak amacıyla oluşturulmuşlardır. Bu iki programın kurucu belgelerinde üye olan ülkelere herhangi bir teminatta

bulunulmamış; programların temel kuruluş amaçları olarak ise bölgesel güvenlik ve istikrarın sağlanması gösterilmiştir. NATO ile bu iki ortaklık programına katılan ülkeler arasındaki beklenti ve öncelik farklılıkları bu iki programın istenilen başarıyı sağlayamamalarının temel nedeni olarak gösterilebilir (Bağbaşıoğlu 2011: 83-86).

Ortaklık programları, 1991 ve 1999 yıllarında hazırlanan stratejik konseptlerde belirtilen diyalog ve iş birliği yoluyla güvenliğin sağlanması gibi hedeflere ulaşılmasında önemli bir araç olarak düşünülmüş ve bu amaç doğrultusunda inşa edilmişlerdir. Ancak 2000’li yıllarda ortaklık politikası sorgulanmaya başlanmıştır (Asmus 2008). Bu politikanın etkinlik açısından yeterliliği, katılımcı ülkelerin amaçlarındaki çeşitliliğin bu programların başarı düzeyini etkilemesi, kurumsal ortaklık programlarının içerisinde olmamalarına rağmen bazı NATO üyelerine nazaran kimi NATO operasyonlarına çok daha fazla katkı sağlayan ülkelerin varlığı ve bu ülkeler ile ilişkilerin geleceği bu sorgulamaların altında yatan temel meselelerdir.

KÜRESEL ORTAKLAR SÖYLEMİNİN İNŞASI

NATO’nun dönüşümünün amacı, kuruluş sebebinin ortadan kalktığı bir ortamda giderek karmaşıklaşan küresel güvenlik ortamına süratle uyum sağlamak ve bu güvenlik ortamının şekillendirilmesinde aktif rol oynamak olarak ifade edilebilir (Kriendler 2006: 1). Ancak bu aktif rolün Kuzey Atlantik Antlaşması’nda belirtilen NATO’nun geleneksel coğrafya alanını (üye ülkelerin topraklarını) savunmanın ötesinde farklı coğrafyalarda sahneye konulması, NATO içerisindeki fikir ayrılıklarını daha görünür kılmıştır. Ocak 2003’te dönemin ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld’in Irak’a gerçekleştirilen müdahalede sırasında Almanya ve Fransadan beklenen desteğin alınmaması üzerine kullandığı “yaşlı Avrupa - genç Avrupa” sınıflandırması (U.S. Department of Defense 2003)⁵ bu ayrılığın en simgesel göstergesidir. Benzer fikir ayrılıkları NATO önderliğinde yürütülen Afganistan operasyonunda da görülmüştür (Weber 2009: 54-55, Chalmers 2008: 132). Bu ayrılıkların belirginleşmesi yukarıda bahsedilen kurumsal ortaklıkların dışında olan ve genel anlamda NATO ancak spesifik olarak ABD ile ilişkilerini geliştirmek isteyen Avustralya, Güney Kore, Japonya ve Yeni Zelanda gibi ülkelerin alan dışı operasyonlara katkılarını arttırmıştır. İttifak’ın resmi kaynaklarında aynı değerleri ve stratejik endişeleri paylaştığı ifade edilen ve ilk kez 2004 yılında “temas ülkeleri” olarak adlandırılan bu ülkeler günümüzdeki NATO metinlerinde küresel ortaklar adıyla yer almaktadırlar.

Bu noktada 11 Eylül saldırılarından sonra ABD dış politikasının önemli bir unsuru olan önleyici müdahale yaklaşımının NATO’ya ve özellikle ortaklıklar politikasına yönelik yansımalarından bahsetmek uygun olacaktır. 11 Eylül’ün NATO ortaklıkları açısından yeni bir sürecin başlangıcını teşkil ettiği ifade edilebilir (Moore 2012: 58). BİO ile başlayan ortaklık süreci, yukarıda da ifade edildiği gibi, başlangıçta NATO’nun Transatlantik içerisindeki genişleme politikasının bir aracı olarak düşünülmüştür.

Ancak 11 Eylül'den sonra özellikle ABD'nin benimsediği "NATO'ya yönelik tehdit algısının bir perspektif değişimine uğraması gerektiği" ve "Transatlantik bölgesi dışından gelecek tehditlerin bir saldırıya dönüşmeden önlenmesi" düşünceleri NATO'nun ortaklıklar politikasına da yansımıştır. Bu çerçevede mevcut ortaklık programları, NATO önderliğinde yürütülen operasyonlarda birlikte çalışılabilirliği arttıracak mekanizmalarla desteklenmiş, tehditlerin gelebileceği bölgelere yönelik olarak yeni bir ortaklık programı hazırlanmış (İİG) ve özellikle Afganistan'da ihtiyaç duyulan ve Avrupalı müttefiklerden istenilen oranda sağlanamayan operasyonel desteğin karşılanabilmesi için kurumsal ortaklık programları dışındaki bazı Asya Pasifik ülkeleriyle de ilişkiler geliştirilmiştir.

21-22 Kasım 2002 tarihlerinde düzenlenen Prag Zirvesi'nde "Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi ve BİO'nun Kapsamlı Yeniden Gözden Geçirilmesi Hakkında Rapor" adlı belge kabul edilmiş ve yeni bir mekanizma olan "Bireysel Ortaklık Eylem Planı" oluşturulmuştur. Amaç, talep edildiği takdirde, İttifak'ın bir BİO ülkesinin kendi iç reformlarına yapacağı desteği, bir faaliyetler menüsü arasından seçmek yerine, o ülkenin ihtiyaçları ve şartlarına göre düzenlemesini sağlamaktır (North Atlantic Council 2002a). Bu kararın gerçekleştirmeyi hedeflediği en önemli fonksiyon beraber çalışabilirlik kapasitesini azamileştirmektir. Zirve'de ayrıca "Terörizme Karşı Ortaklık Eylem Planı" kabul edilerek, terörizmden kaynaklanan tehditlerle mücadelede ortaklık programlarına katılan ülkelerin NATO ile birlikte çalışabilecekleri bir çerçeve oluşturmuştur (North Atlantic Council 2002b). Bu belgelerin yanı sıra daha önce kurulmuş olan AD'nin güçlendirilmesi İttifak'ın önceliklerinden biri haline gelmiştir. Bu kapsamda NATO'nun dönüşümüne paralel olarak mevcut iş birliği alanları daha derinleştirilmiş ve yeni iş birliği alanları önerilmiştir. Programa katılan ülkelerin Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 5. maddesi kapsamı dışındaki NATO operasyonlarına, terörizmle mücadele, sınır güvenliği ve afet yönetimi gibi konulara yapacakları katkıların artırılması hedeflenmiştir (NATO 2006: 233). Tüm bu gelişmelere ek olarak 2004 yılında İİG'nin oluşturulması ve temas ülkelerinin NATO operasyonlarına katkılarının artması, NATO'nun ortaklık politikasının başlangıçtaki "genişleme politikasının bir unsuru olma amacı"nın değiştiğinin göstergeleridir. Bu tarihten sonra ortaklıklar, alan dışı harekâtların yanında, NATO'nun statik ve kolektif savunma örgütünden esnek ve küresel bir güvenlik İttifakına dönüşümü isteğinin yansımaları olarak da değerlendirilebilir. Ancak bu isteğin her NATO üyesince aynı oranda arzalandığını ifade etmek çok iyimser bir yaklaşım olacaktır.

28-29 Kasım 2006 tarihlerinde gerçekleştirilen Riga Zirvesi'nde NATO içerisindeki Anglo-Sakson müttefikler, ABD ve İngiltere, temas ülkeleri ile "küresel ortaklık forum" u oluşturulması yönünde lobi çalışmaları yapmışlar. Ancak NATO'nun küresel işlevine ağırlık veren bu düşünce İttifak içerisinde o dönem için bir uzlaşma oluşturamamıştır (Daalder vd 2006: 105-106, Moore 2010: 228-230, Kammel 2011 vd: 654-655). Özellikle Almanya ve Fransa'nın tavırları, bu tür bir kurumsal yapının NATO'nun Transatlantik'in ötesindeki alan dışı faaliyetlerini artıracığı, İttifak'ın kolektif savunma

görevini ve askeri doğasını olumsuz yönde etkileyeceği gerekçeleriyle olası bir uzlaşmaya engel olmuştur.⁶ Bu gerekçelere Asya Pasifik Bölgesi devletlerinin -özellikle Çin’in- söz konusu girişimi kendilerine yönelik bir tehdit olarak algılama ihtimali de eklenebilir (Heisbourg 2006). Dönemin Fransız Cumhurbaşkanı Chirac’ın İttifak’ın kolektif savunma görevine vurgu yaptığı ve tek evrensel otorite olarak Birleşmiş Milletleri işaret ettiği konuşması (Chirac 2006) ile Almanya’nın NATO’daki temsilcisi Büyükelçi Duckwitz’in NATO’nun temelini Transtalantik ilişkide yattığı ve bu anlamda kurumsal bir küresel ortaklığa karşı olduklarını vurguladığı konuşması (Duckwitz 2006: 3) ABD ve İngiltere tarafından desteklenen bu küresel işleve bir reddiye niteliğindedir.

“Küresel ortaklık forum”u kurulmamasına rağmen Zirve’de söz konusu ülkeler ile ilişkilerin önemine yapılan vurgu ve yayımlanan “Kapsamlı Siyasi Yönerge” başlıklı belge, NATO’nun küresel iradesini yansıtmaları açısından anlam taşımaktadırlar. Belgede NATO’nun, dünyanın bütün bölgelerine, uzun süreler için kuvvet gönderme yeteneğine sahip olmasının gerekliliği üzerinde durulmuş; önlenmesi gereken tehditler olarak küresel terörizm ve kitle imha silahlarının yayılması ön plana çıkarılmış ve NATO ülkelerinin savunma sistemlerinin bu tehditleri karşılayacak şekilde geliştirilmesi önerilmiştir. Bu tehditlerin Avrupa-Atlantik bölgesi dışından kaynaklanabileceği de net bir şekilde belirtilmiştir (North Atlantic Council 2006). Belgede ele alınan başlıkların 2010’da ilan edilen NATO’nun son stratejik konseptinde de aynen yer aldığı hatırlandığında Fransa ve Almanya’nın karşı duruşlarının o dönem için sadece küresel ortaklık forumunu engelleyebildiği ancak nihayetinde NATO’nun bölgesel bir örgütten evrensel bir örgüte dönüşüm hamlelerini önlemede başarılı olamadığı ifade edebilir.

Riga Zirvesi’nden sonra söz konusu ülkeleri ifade etmek için temas ülkeler ifadesi ile birlikte *küresel ortaklar* ifadesi de kullanılmaya başlanmıştır. 2-4 Nisan 2008 tarihlerinde gerçekleştirilen Bükreş Zirvesi’nde ise bu ülkeler ile NATO operasyonlarında birlikte çalışabilirliği artırmak için “Uygun İş Birliği Paketleri (Tailored Cooperation Packages)” adı altında programlar başlatılmıştır. Bireysel Ortaklık Eylem Planı’na benzeyen ve bilgi, istihbarat ve teknoloji değişimi, eğitim faaliyetlerine katılım, müşterek tatbikatlar gibi bir dizi faaliyetleri içeren bu paketler ülkelerin NATO ile birlikte kendi ihtiyaçlarına uygun olarak çalışmalarına imkân sağlamışlardır. Ancak söz konusu birlikte çalışma fikrinin uygulamada Afganistan operasyonu ile sınırlı kaldığını ifade etmek de yanlış olmayacaktır.

Bu noktada bu ülkelerin NATO ile olan ilişkilerine değinmek faydalı olacaktır. Küresel ortak olarak kabul edilen ülkeler arasında NATO ile ilişkileri en ileri seviyede olan ülke Avustralya’dır. Soğuk Savaş yıllarında özellikle NATO’nun Anglo-Sakson müttefikleriyle ikili düzeyde geliştirilen ilişkilerin de katkısıyla Avustralya silahlı kuvvetleri personeli, NATO doktrinlerine ve operasyon prosedürlerine diğer küresel ortak olarak kabul edilen ülkelerin personellerinden daha kolay adapte olmuştur. 1990’lı yıllarda çeşitli Birleşmiş Milletler operasyonlarında NATO ülkeleriyle beraber çalışan Avustralya ilk defa 1996 yılında NATO önderliğinde yürütülen İstikrar Gücü’ne (Stabilization Force-SFOR) sınırlı da olsa askeri personel göndermiştir. Afganistan operasyonu

NATO ile Avustralya arasındaki siyasi, operasyonel ve teknik iş birliğinin artmasına imkân sağlamıştır (Schreer 2012: 3-4). Avustralya 2005 yılından beri NATO nezdinde askerî temsilci bulundurmaktadır. Aralık 2012 rakamlarına göre Afganistan'daki Uluslararası Güvenlik Destek Gücü'ne (International Security Assistance Force-ISAF) katkı sağlayan 49 ülke arasında Avustralya, 1095 personel ile 9. sırada yer almaktadır. NATO'nun 2014 yılı sonunda Afganistan'dan çekilmesi kararı alınana kadar bu operasyona "NATO üyesi olmayan ülke" olarak en fazla katkı sağlayan Avustralya son rakamlarda bu kategoride Gürcistan'dan sonra ikinci sıradadır (ISAF 2012). Ancak burada vurgulanması gereken nokta Avustralya'nın NATO ile herhangi bir kurumsal yapının içerisinde olmamasına rağmen bu operasyona NATO üyesi birçok Avrupalı ülkeden daha fazla destek sağlamış olmasıdır.

Yaklaşık 9000 personeli ile diğer küresel ortaklara oranla daha küçük bir orduya sahip olan Yeni Zelanda ile NATO arasındaki ilişkiler de Avustralya-NATO ilişkilerine benzer şekilde gelişmiştir. 1990'lı yıllarda çeşitli Birleşmiş Milletler operasyonlarında NATO ülkeleriyle beraber çalışan Yeni Zelanda ilk defa 1996 yılında NATO önderliğinde yürütülen SFOR'a personel göndermiş; Afganistan operasyonu ise ilişkilerin yoğunluğunu artırmıştır. Japonya ile NATO arasındaki irtibata bakıldığında ise karşılıklı ilişkilerin 1993 yılında yüksek düzeyde yapılan temaslarla başladığı görülür. Japonya Anayasası'nın silahlı kuvvetlerin kullanımıyla ilgili düzenlemeleri nedeniyle Afganistan operasyonuna savaşan askerî birlik göndermeyen Japonya bu operasyonu politik ve mali açıdan desteklemiş ve ülkede gerçekleştirilen birçok projeye finansal destek sağlamıştır (Tsuruoka 2012: 62-64). Güney Kore-NATO ilişkilerinde ise Güney Kore'nin Afganistan operasyonuna katılmak suretiyle ABD ile ilişkilerini geliştirme imkânını arttırdığı söylenebilir. Güney Kore 2002 yılından beri Afganistan operasyonuna hem birlik göndermekte hem de operasyonu mali açıdan desteklemektedir.

NATO'NUN YENİ ORTAKLIK POLİTİKASI VE KÜRESEL ORTAKLAR

2009 yılında Obama'nın başkan seçilmesi ve Fransa'nın De Gaulle yönetimi döneminde ayrıldığı İttifak'ın askerî kanadına geri dönmesi, NATO içerisinde Stratejik Konsept'in yenilenmesi konusunda Bush döneminde oluşamayan konsensusun sağlanmasını nispeten kolaylaştırmıştır. Nisan 2009'da Kehl ve Strasburg'ta gerçekleştirilen Zirve sonunda, Yeni Stratejik Konsept'in temel unsurlarını belirleyebilmek için on iki kişilik bir uzmanlar grubu oluşturulmuş ve bu grubun, üye ve ortak ülke yetkilileri ve sivil toplum ve düşünce kuruluşları temsilcileriyle görüşmeler yapmak suretiyle hazırladıkları rapor 17 Mayıs 2010 tarihinde yayımlanmıştır. "NATO 2020: Sigortalanmış Güvenlik; Dinamik Angajman" başlıklı uzmanlar raporunda NATO'nun, geleceğini planlarken füze saldırılarına karşı önlemler geliştirme, küresel terörizm ve deniz korsanlığı ile mücadele, genişlemenin devamı, ortaklıkların geliştirilmesi, iklim

değişikliği, enerji güvenliği gibi konularda kapsamlı yaklaşımlar oluşturması önerilmiştir. Ayrıca bu raporda, NATO'nun yetki alanının yeniden tanımlanması ve farklı coğrafyalarda üye olmayan ülkelerle iş birliği yapılmasını gerektirecek durumlarda bu ilişkilerin yürütüleceği usullerin belirlenmesi hususları tartışılmıştır.

Bu raporda da görüldüğü gibi, 2000'li yıllarda başlayan ve 2006 yılında Riga Zirvesi'nde daha yoğunlaşan NATO ortaklıklarının geleceği ve bu bağlamda küresel ortaklarla olan ve fazlasıyla Afganistan operasyonuna odaklanan ilişkilerin bu operasyon bittikten sonra daha resmî bir kurumsal yapıya dönüşüp dönüşmeyeceği ile ilgili tartışmalar Stratejik Konsept'te cevaplanması gereken konular olarak belirlenmiştir. 19-20 Kasım 2010 tarihleri arasında düzenlenen Lizbon Zirvesi'nde açıklanan ve “Aktif Angajman Modern Savunma” başlığını taşıyan son stratejik konsept, yukarıda özetlenen ortaklıklar ile ilgili gelişmeleri de dikkate alarak, NATO'nun ortaklık politikalarında anlamını bulan “işbirlikçi güvenlik” anlayışını İttifak'ın üç resmî görevinden biri haline getirmiştir (North Atlantic Council 2010). Konsept'te ifade edilen İttifak'ın diğer iki temel görevi Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 5. maddesini özetleyen “ortak savunma” ve 1991 ve 1999 yıllarında yayımlanan stratejik konseptlerde vurgulanan “kriz yönetimi”dir.

Burada net olarak ifade edilmesi gereken husus ortaklıkların geleceği ve işlevleri konusundaki tartışmaların, aslında NATO'nun temel görevi ile ilgili İttifak içerisindeki fikir ayrılıklarından kaynaklandığı gerçeğidir. Ulusal güvenlik algılarını daha çok kıta Avrupasıyla sınırlandıran Batı Avrupalı müttefikler NATO'nun Avrupalı karakterine daha çok vurgu yaparlarken ulusal güvenlik ve dış politika çıkarlarını küresel ölçekte tanımlayan ABD ise İttifak'ın küresel bir güvenlik örgütüne dönüşümünü daha çok önemsemektedir (Oğuzlu 2012: 11). Her ne kadar bu konsepti NATO'nun bölgesel (kollektif savunma) ve küresel görevleri arasında bir denge unsuru olarak değerlendirenler (Marrone 2010: 93-94) olsa bile kanımızca belge açık bir şekilde NATO'nun küresel bir güvenlik örgütü olarak algılanma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Stratejik Konseptler doğal olarak geleceğe dair farklı beklentilerin ve amaçların uzlaştırıldığı belgeler olmalarına rağmen NATO üyesi ülkeler arasında hem ülkesel hem de coğrafi bazda tehditlerin farklı düzeylerde algılandıkları gerçeği de bertaraf edilmemelidir. Ancak yine de İttifak'ın güvenliğinin ve İttifak'a yönelik olası tehditlerin Transatlantik'in ötesindeki gelişmelerden etkilendiği vurgusunun söz konusu belgeye önemli ölçüde nüfuz ettiği vurgulanmalıdır. Bu vurgunun kaynağının Avrupa ülkelerinden ziyade ABD olduğu da açıktır.

Belgede, NATO üyelerinin güvenliklerinin sağlanabilmesi için sınırların ötesindeki devlet ve kuruluşlarla birlikte çalışılmasının zaruretine de dikkat çekilmiştir. Söz konusu beraber çalışma pratiğinin hayata geçirilmesi için ortakların destek sağladıkları NATO operasyonlarının karar alma süreçlerine katılımlarının sağlanacağı ve ortaklıkların bu temelde daha da geliştirileceği ifade edilmiştir. Bu kapsamda 14-15 Nisan 2011'de Berlin'de gerçekleştirilen NATO Dışişleri Bakanları Toplantısı sonucunda “Berlin Paketi” olarak da anılan “İşbirlikçi Güvenlik İçerisinde Aktif Angajman: Daha

Etkili ve Esnek Ortaklık Politikası” ve “Siyasi-Askerî Çerçeve” başlıklı belgeler yayımlanmıştır. İlk belgede, NATO’nun kurumsal ortaklık programlarına katılan ülkeler ve küresel ortaklar ile siyasi danışma mekanizmalarının geliştirileceği ve bu ülkelerin NATO’nun askerî operasyonları başta olmak üzere tüm faaliyetlerine katılımlarının artırılacağı belirtilmiştir (North Atlantic Council 2011: 2). Belgede ortaklar ile ilişkiler 28+n düzeninde tanımlanarak, NATO üyesi olmayan ama İttifak ile iş birliği yapmak isteyen devletlerle konu bazlı ve daha esnek bir mekanizma oluşturulmaya çalışılmıştır. İkinci belgede NATO operasyonlarına katkı sağlayan NATO üyesi olmayan ülkelerin söz konusu operasyonlarla ilgili karar mekanizmasına dâhil olmaları düzenlenmiştir.

Bu belgeler ile hayata geçirilen NATO’nun yeni ortaklıklar politikasında, kurumsal ortaklık programlarının (BİO, AD, İİG) varlıkları aynen korunmuş fakat küresel ortak sıfatıyla NATO operasyonlarına katkı sağlayan devletleri de içeren yeni bir kurumsal yapı öngörülmemiştir. Ancak NATO’nun kurumsal ortaklarına sağladığı tüm araçlar, bu yeni politika dâhilinde daha açık bir şekilde NATO ile herhangi bir konuda birlikte çalışmak isteyen tüm devletlerin kullanımına açık hale getirilmişlerdir. Bireysel Ortaklık ve İş Birliği Anlaşmaları, NATO ile küresel ortaklar arasındaki ilişkilerin daha esnek ve konu bazlı bir şekilde geliştirilebilmeleri için söz konusu yeni politikanın kapsamı dâhiline alınmışlardır. “Berlin Paketi” olarak anılan belgelerde hiçbir ülkenin ismi doğrudan zikredilmediği için bu mekanizmaların NATO ile birlikte çalışmak isteyen her devlete açık olduğu anlaşılmaktadır. Aslında bu tutum ile NATO karar alıcılarının, küresel ortaklarla geliştirilen ve geliştirilecek olan ilişkilerin her hangi bir ülke - özellikle de Çin- tarafından örtük ya da açık bir tehdit olarak algılanması ihtimalini bertaraf etme amacıyla oldukları söylenebilir. Bu yeni politikanın kabul edilmesinden sonra NATO’nun resmî internet sitesinde küresel ortaklar olarak Avustralya, Güney Kore, Japonya ve Yeni Zelanda’nın yanı sıra Pakistan, Irak, Afganistan ve Moğolistan da yer almışlardır. Ayrıca yeni ortaklık politikasında öngörülen mekanizmaların Çin, Hindistan, Singapur, Endonezya, Malezya, Brezilya ve Kolombiya’yı da kapsayabileceği de ifade edilmiştir (NATO 2012).

NATO’nun yeni ortaklık politikasının açıklanmasından sonra 22 Mart 2012 Moğolistan, 4 Haziran 2012 Yeni Zelanda ve 20 Eylül 2012’de Güney Kore ile Bireysel Ortaklık ve İş Birliği Anlaşmaları imzalanmıştır. Anlaşmalarda terörizm, kriz yönetimi, siber saldırılar ve deniz güvenliği gibi konularda iş birliğinin artırılması düzenlenmiştir. Daha önce imzalanan Bireysel Ortaklık ve İş Birliği Anlaşmasına ek olarak 14 Haziran 2012’de Avustralya ile NATO arasında Müşterek Siyasi Bildirge imzalanmıştır.

Bu noktada NATO’nun Asya-Pasifik Bölgesi’ne yönelik halen resmî bir politikasının olmaması ve 2014 yılı sonunda ISAF’in görev süresinin sona erecek olması gerçeklerinden hareketle, farklı alanlarda da iş birliği ya da politik söylem uyuşması olsa bile, pratikte Afganistan operasyonu ile sınırlı olan NATO ve küresel ortaklar arasındaki ilişkilerin nasıl bir düzlemde devam edeceği sorusu gündeme gelmektedir. Bu sorunun net cevabının “NATO’nun temel görevi nedir?” sorusuna verilecek cevapla doğrudan bağlantılı olduğu son derece açıktır. Ancak yine de yeni ortaklıklar politikasının

NATO ile söz konusu ülkeler arasında ilişkilerin devamının gerçekten önemsendiğinin bir işareti olduğu da ifade edilmelidir. Yeni ortaklıklar politikasının kabulünden sonra küresel ortaklarla imzalanan anlaşmalar bu ülkelerin herbiriyle konu bazlı olarak ilişkilerin geliştirileceğini göstermektedir.

AKILLI SAVUNMA

Son Stratejik Konsept'te NATO'nun güvenliğine yönelik tehditlerin çeşitliliği dikkat çekmektedir. Belgede, nükleer ve diğer kitle imha silahlarının yayılmasının, NATO'nun sınırları dışında oluşan istikrarsızlık ve çatışma ortamının, terörizm, silah ve uyuşturucu kaçakçılığının, insan ticareti gibi yasadışı uluslararası faaliyetler ile siber saldırıların daha organize hale gelmesinin İttifak'ın güvenliğine yönelik başlıca tehditleri oluşturdukları belirtilmiştir. Belgede, NATO ülkelerine yönelik konvansiyonel saldırı olasılığının düşük olmasına rağmen göz ardı edilemeyeceği, özellikle balistik füzelerin yayılmasının Avrupa-Atlantik bölgesi için ciddi bir tehdit olduğu da ifade edilmiştir. Belgede lazer silahları, elektronik savaş teknikleri, uzay bağlantısını engelleyen farklı teknolojik unsurlar, sağlığa yönelik riskler, iklim değişikliği, su kaynaklarının azalması, artan enerji ihtiyacı gibi çevresel sorunlar NATO üyelerinin güvenlik politikalarını etkileyebilecek hususlar olarak değerlendirilmişlerdir. Bu çeşitlilik vurgusunun aksine pratikte söz konusu tehditlerle mücadeleyi sınırlandıran ekonomik konjonktüre de bu nokta da dikkat çekmek gerekmektedir. Özellikle 2008 yılından beri ülkelerin savunma kapasitelerini olumsuz yönde etkileyen küresel finansal krizin etkileri özellikle Avrupada daha yoğun bir biçimde gözlenebilmektedir. Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü raporuna göre 2011 yılında dünya askeri harcamaları 1998 yılından beri ilk defa artış göstermemiştir. Batı Avrupa ülkelerinin savunma harcamaları ise bir önceki yıla oranla yüzde 1.9 azalmıştır (SIPRI 2012: 8).

Çeşitliliği artan söz konusu tehditlerin NATO'nun tüm üyeleri tarafından aynı yoğunlukta algılanmaması hususu ve küresel finansal krizin ülkelerin savunma ekonomilerinde oluşturduğu olumsuz etkiler beraber değerlendirildiğinde, ülkelerin savunma harcamalarındaki daralmanın devam edeceği öngörülebilir. Akıllı savunma kavramı, bu anlamda küresel tehditlerin arttığı fakat bunlarla mücadele edecek kaynakların ve daha önemlisi ortak iradenin azaldığı bir dönemde, koşulların İttifak'a yansıyabilecek olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak ya da hafifletebilmek için üretilen çözüm çabalarından birisi olarak değerlendirilebilir. “Savunmaya tahsis edilen sınırlı kaynaklarla maksimum etkiye ulaşma” gibi eski bir düşüncenin yeni ifade tarzı olan akıllı savunma kavramı, uluslararası kamuoyuna NATO Genel Sekreteri Rasmussen'in Şubat 2011'de gerçekleştirilen Münih Güvenlik Konferansı'nda yaptığı konuşma ile tanıtılmıştır. Bu tarihten itibaren bizzat NATO Genel Sekreteri ve yardımcıları tarafından çeşitli ortamlarda detayları ve amacı açıklanan akıllı savunma kavramı 20-21 Mayıs 2012 tarihleri arasında gerçekleştirilen Şikago Zirvesi ile resmî olarak İttifak'ın sa-

vunma stratejisinin bir parçası haline gelmiştir. NATO'nun resmî metinlerinde Füze Savunma Sistemi, İttifak Yer Gözetleme (Allied Ground Surveillance-AGS) sistemi, Kasım 2010'da İngiltere ve Fransa arasında imzalanan Savunma Anlaşması, Çokuluslu Lojistik Koordinasyon Merkezi başta olmak üzere yaklaşık yirmi dört proje akıllı savunma kapsamında değerlendirilmektedir.

Rasmussen'in "birlikte çalışarak ve daha büyük esneklik göstererek, daha fazla güvenliği daha az parayla sağlamak" (Rasmussen 2011a) olarak tanımladığı akıllı savunma kavramı aslında NATO için çok yeni bir yaklaşım değildir. İttifak'ın 1999 yılında kabul ettiği "Savunma Yetenekleri Girişimi" ve 2002 Prag Zirvesi'nde yayımlanan "Prag Yetenekler Taahhüdü" bu iradeyi yansıtan belgeler olarak gösterilebilirler. Hava taşımacılık yeteneklerinin artırılmasıyla ilgili olarak geliştirilen on üç NATO üyesi ve iki BİO üyesi ülkenin 2006 yılından beri dâhil oldukları SALIS programı (NATO 2011) ise bu yaklaşımın uygulama örneklerindedir.

Askerî ihtiyaçların ortak projelerle daha az masrafla karşılanması, Avrupa ülkeleri için de tanıdık bir uygulamadır. Akıllı savunma kavramı Avrupa Birliği (AB) Güvenlik ve Savunma Politikası'nın da bir unsuru olan "birleştirme ve paylaşma" ilkesine dayanmaktadır. Öncesi de olmakla beraber özellikle 2004 yılında Avrupa Savunma Ajansı'nın kurulmasından sonra AB ülkelerinin bu ilke çerçevesinde birlikte yatırım yaptıkları savunma projeleri olmuştur. Ancak burada bu kavramın "birleştirme ve paylaşma" ilkesinin daha gelişmiş bir versiyonu olduğu ifade edilebilir (Bozgeanu 2012: 412).

İttifak akıllı savunma kavramını üç temel ilkeye dayandırmaktadır. Birincisi savunma kabiliyetlerinin geliştirilmesinde çok uluslu iş birliğinin gerçekleştirilmesi, ikincisi sınırlı kaynakların daha iyi önceliklendirilmesi, üçüncüsü ise özellikle bütün askerî kabiliyetleri edinmekte zorlanacak ya da bunu yapamayacak ülkeler için kapasite geliştirmede uzmanlaşmaya gidilmesidir. Akıllı savunma kavramının üzerine inşa edildiği bu ilkeler yirmibirinci yüzyılın gerçeklerine İttifak'ın kendini rasyonel bir şekilde uyarlama çabası olarak değerlendirilebilir ancak bu ilkelerin uygulanmasının resmî metinlerde tavsiye edildiği kadar kolay olmadığı da unutulmamalıdır. Özellikle müttefiklerin yatırım yapacakları alanların belirlenmesi ve özel sektörün bu sürece dâhil olması koordinesi zor bir süreçtir. Ülkelerin hangi kriterlere göre bir "uzmanlaşma"ya gideceklerinin belirlenmesi de kolay bir süreç değildir; çünkü savunma sanayi ülkelerin egemenlikleriyle doğrudan bağlantılı bir alandır. AB gibi egemen yetkilerin devrine dayanan bir ulusüstü örgütte bile "birleştirme ve paylaşma" çok başarılı bir şekilde uygulanmamaktadır. Peki, eski düşüncelerin yeni bir uyarlaması olan akıllı savunmayı öncüllerinden ayıran ve izlenmeye değer kılan nedir? Bu sorunun cevabını NATO Genel Sekreteri'nin konuşmalarında arayabiliriz. Rasmussen, Çin ve Hindistan gibi yükselen güçlerin askerî harcamalarını artırıp, silahlı kuvvetlerini bir dönüşüm süreci içerisinde geçirtmek suretiyle küresel askerî gücün yeniden dağılım sürecini değişime uğrattıkları mevcut dönemde Avrupa ülkelerinin savunma harcamalarında yaşanan düşüşü endişe verici olarak değerlendirmektedir. Rasmussen, Soğuk Savaş'ın

sona ermesinden itibaren Avrupa ülkelerinin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'larının (GSYH) yüzde 55 oranında artarken bu ülkelerin savunma harcamalarının yüzde 20 oranında düştüğünü ve Avrupa ülkelerinin zenginleştikçe savunmaya daha az para harcadıklarını vurgulamaktadır (Rasmussen 2011b: 3). Avrupa ülkelerinin savunma harcamaları, ABD'nin savunma harcamalarıyla kıyaslandığında ise daha büyük bir orantısızlık gözlemlenmektedir. Soğuk Savaş sona erdiğinde, Avrupa ülkelerinin savunma harcamaları NATO toplamının yaklaşık yüzde 34'ünü oluştururken günümüzde bu oran yüzde 21'e düşmüştür. ABD'nin savunma harcamaları bugün NATO toplamının yaklaşık yüzde 75'ini oluşturmaktadır. Rasmussen savunma harcamalarındaki mevcut eğilimin devam etmesinin Atlantik'in iki yakasında var olan savunma kapasiteleri arasındaki uçurumu arttıracaklarını ifade etmiş ve bu durumun daha güçsüz ve bölünmüş Avrupa riskini de beraberinde taşıdığı uyarısında bulunmuştur (Rasmussen 2011a).

Genel Sekreterin konuşmaları analiz edildiğinde, Rasmussen'in akıllı savunmayı büyük ölçüde Avrupa ülkelerinden kaynaklanan bir sorunun çözümü olarak değerlendirdiğini ifade edebiliriz. Kanımızca, Rasmussen Avrupa ülkelerine artık kendi bölgelelerinin güvenliğini kendi imkânları ile sağlama vaktinin geldiğini hatırlatma ihtiyacı duymuştur. Akıllı savunma ülkelerin savunma harcamalarındaki daralmayı telafi etmek ve Avrupalı devletlerin ABD'ye olan askerî anlamdaki bağımlılıklarını azaltmak için bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Libya operasyonunda da görüldüğü gibi Avrupalı müttefikler, hava yoluyla istihbarat toplamak için kullanılan insansız hava araçları, hava ikmal taşıtları, hassas güdümlü silahlar ve yer kontrol imkânları gibi gelişmiş bir askerî operasyon yürütmekte büyük önemi olan kaynaklar açısından halen ABD'ye bağımlıdır. Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO'nun maliyetlerinin karşılanması konusunda daha fazla kaynak ayırmaları için Avrupa ülkelerine yapılan baskı tıpkı akıllı savunma kavramı gibi bilindik bir çabadır. Bu bilindik fikrin NATO'nun savunma politikasının en önemli unsuru haline getirilmesinin başlıca sebebi kanımızca ABD'nin net bir şekilde stratejik önceliklerini Avrupa kıtasının ötesine kaydırmış olmasıdır.

Özellikle Afganistan'daki birliklerin 2014 yılına kadar geri çekilmesi kararı alındıktan sonra ABD'nin çıkarlarının Asya ve Pasifik Bölgesi'ndeki gelişmelerle bağlantılı olduğu hususu uluslararası kamuoyuna hatırlatılmıştır. 17 Kasım 2011 tarihinde Avustralya ile imzalanan, bu ülkedeki Amerikan askerî varlığının artırılmasını ve iki ülke arasındaki askerî iş birliğinin geliştirilmesini öngören antlaşma sonrasında Obama'nın resmî açıklaması bu öncelik değişiminin en manidar göstergesidir. Obama açıklamasında ABD'nin bir Pasifik devleti olarak bu bölgenin şekillendirilmesinde ve geleceğinin belirlenmesinde, yakın ortaklık ilişkilerine de uygun olarak, daha fazla ve uzun vadeli bir rol üstleneceğini ifade etmiştir (The White House 2011). Benzer tarihlerde ABD Dışişleri Bakanı Clinton da yirmibirinci yüzyılın Pasifik yüzyılı olduğunu iddia etmiştir (Clinton 2011: 56-63). Obama'nın yeniden başkan seçildikten sonra ilk yurtdışı gezisini Kasım 2012'de (Tayland, Myanmar ve Kamboçya) bölgeye gerçekleştirmesi ve burada da benzer açıklamalarda bulunması rastlantı olarak değerlendirilemez. Söz konusu yaklaşım ABD Savunma Bakanlığı'nın Ocak 2012'de

yayımladığı “ABD’nin Küresel Liderliği’ni Sürdürmek: 21. Yüzyıl Savunması İçin Öncelikler” başlıklı belgeye de aynen yansımıştır. ABD’nin askerî ve diplomatik varlığının Asya-Pasifik Bölgesi’nde daha da yoğunlaşacağına belirtildiği belgede akıllı savunma yaklaşımı ve ortaklarla ilişkilerin Amerikan dış politikası açısından önemine de vurgu yapılmıştır. (U.S. Department of Defense 2012: 2-3).

SONUÇ

Soğuk Savaş sırasında No Action Talk Only (NATO, Eylemde Bulunmaz Sadece Konuşur) ya da Not After Two O’clock (NATO, Öğleden Sonra 2’den Sonra Çalışmaz) gibi alaycı ifadelerle maruz kalan NATO’nun söylemde mücadeleci ancak eylem düzeyinde pasif varlığı Soğuk Savaş sonrası dönemde dikkat çekici bir değişim sürecine girmiştir. NATO bu yeni dönemde durağan değil, önleyici güvenlik politikaları uygulayarak Avrupa-Atlantik bölgesi sınırları içindeki ve dışındaki krizlere müdahale etmiştir. NATO’nun uluslararası politikada bu şekilde daha aktif rol oynaması söz konusu dönemde ABD dış politikasında yaşanan değişimin İttifak’a bir yansıması olarak da okunabilir. ABD dış politikasında kullanılan kavramlar ile ABD’nin uluslararası sorunları algılama ve o sorunlara çözüm üretme pratikleri, İttifak’ın politikalarına, Avrupalı müttefiklerin çıkarlarını da olabildiğince gözeterek şekilde uyarlanmıştır. İttifak’ın 1990’lı yıllarda oluşturmaya başladığı ortaklık politikası, alan dışı algılamasındaki değişim ve Afganistan operasyonu çerçevesinde geliştirilen küresel ortaklar söylemi bu tespitin en önemli örnekleridir. Akıllı savunma kavramı ise yukarıda özetlemeye çalıştığımız siyasal ve ekonomik konjonktür dahilinde ABD’nin Asya Pasifik Bölgesi’ndeki çıkarlarını vurguladığı bir dönemde Avrupalı devletlerin kendi kıtalarındaki güvenliği sağlamada ABD’ye olan askerî anlamdaki bağımlılıklarını azaltmak ve sorumluluğu paylaşmak amacıyla oluşturulmuş bir politikadır.

Küresel ortaklar ve akıllı savunma söylemleri ABD’nin stratejik önceliklerindeki değişimin tezahürleri olarak değerlendirilebilirler. Ancak bu durum NATO’nun özünü teşkil eden Transatlantik bağlantının kaybolacağı anlamına gelmemektedir. Rasmussen “akıllı savunma”yı, “Transatlantik bağlantı” vurgusunu ve “küresel ortaklarla ilişkilerin güçlendirilmesini” ekonomik krizin olası bir güvenlik krizine dönüşmesini engeleyecek çözümler olarak değerlendirmektedir (Rasmussen 2011b: 6). Bu bağlamda Transatlantik ilişkiler ile küresel ortaklar ile kurulan ilişkilerin geliştirilmesini birbirlerine zıt gelişmeler olarak yorumlamak yerinde olmayacaktır. Avrupalı devletlerin yaşlı kıtanın güvenliğinde daha fazla sorumluluk alması anlamına gelen akıllı savunma kavramı, değişen ekonomik ve siyasal konjonktür doğrultusunda NATO’nun revize ettiği yeni yol haritasında Transatlantik işbirliğini arttırması hedeflenen bir girişim olarak değerlendirilebilir.

(Endnotes)

1 Sonnotlar

- Ortak tehdidin ortadan kalkmasının Transatlantik ilişkilerin farklılaşmasına ve ayrışmasına sebep olduğu iddia edilmiştir. Söz konusu tartışmalar ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. (Mearsheimer 1990: 5-6, Walt 1998/1999: 3-11, Kupchan 1996: 75, Kagan 2002: 3-6, Kagan 2003).
- 2 Bu amaç çerçevesinde farklı dillere ve askerî yeteneklere sahip BİO ülkelerinin personeline NATO standartlarında eğitim sağlanabilmesi için eğitim merkezleri açılmıştır. Günümüzde on biri NATO ülkelerinde (ABD, Almanya, Bulgaristan, İngiltere, İtalya, Slovakya, Slovenya, Türkiye, Yunanistan’da bir ve Romanya’da iki adet), onu BİO ülkelerinde (Avusturya, Bosna-Hersek, Finlandiya, Gürcistan, İsveç, Kazakistan, Moldova, Ukrayna’da bir ve İsviçre’de iki adet), üçü AD ülkelerinde (Mısır’da bir ve Ürdün’de iki adet) olmak üzere toplam yirmi dört adet NATO tarafından tanınan BİO Eğitim Merkezi bulunmaktadır (Naval Postgraduate School 2012). Bu eğitim merkezlerinde AD, İİG ve küresel ortak olarak ifade edilen bazı ülkelerin personelleri de belli konularda eğitim almaktadırlar.
- 3 Halen BİO üyesi olan yirmi iki devlet Avusturya, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Bosna-Hersek, Ermenistan, Finlandiya, Gürcistan, İrlanda, İsveç, İsviçre, Karadağ, Kazakistan, Kırgızistan, Makedonya, Malta, Moldova, Rusya Federasyonu, Sırbistan, Tacikistan, Türkmenistan, Ukrayna ve Özbekistan’dır.
- 4 Soğuk Savaş sonrasında NATO’ya üye olan ülkeler 12 Mart 1999 tarihinde Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya, 29 Mart 2004 tarihinde Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya ve Nisan 2009’da, Arnavutluk ve Hırvatistan’dır.
- 5 Bu sınıflandırma, aynı zamanda her ne kadar idealist çizgide arzu edilse de pratikte Avrupa devletlerinin ortak bir dış politika duruşuna sahip olmadıklarını da göstermiştir.
- 6 İlginç olan ise 2011 yılında Libya’ya gerçekleştirilen alan dışı müdahalede özellikle Fransa’nın ön saflarda yer almasıdır. Bu durum uluslararası politikada söylem değişiminin çıkar eksensli doğasını en iyi şekilde gözler önüne seren örneklerden biridir.

Kaynaklar

- Asmus, Ron (2008). “Rethinking NATO Partnerships for the 21st Century”. *NATO Review* (Erişim) <http://www.nato.int/docu/review/2008/03/ART4/EN/index.htm>, 15.01.2013.
- Bağbaşıoğlu, Arif (2011). “Ortaklık Politikası Çerçevesinde NATO’nun Orta Doğu’ya Bakışı”. *Akademik Orta Doğu* 6 (1): 77-95.

- Bozgeanu, Cristina (2012). “Pooling and Sharing” and “Smart Defence” Beyond the Concept”. Paper presented in the International Scientific Conference with the theme Complex and Dynamic Nature of the Security Environment, 22-23 November 2012. Bucharest: Carol I National Defence University 411-419.
- Chalmers, Will (2008). “Testing the Alliance: NATO in Afghanistan and the Global War on Terror”. *Canadian Army Journal* 11 (2): 131-133.
- Chirac, Jacques (2006). “France’s Vision for NATO”. *gulfnews.com* 30.11.2006, (Erişim) <http://gulfnews.com/opinions/columnists/france-s-vision-for-nato-1.267488>, 15.01.2013.
- Clinton, Hillary (2011). “America’s Pacific Century.” *Foreign Policy*. (189): 56-63.
- Daalder, Ivo ve James Goldgeier (2006). “Global NATO”. *Foreign Affairs* 85 (5): 105-113.
- Dorman, Andrew M. ve Joyce Kaufman (2011). *The Future of Transatlantic Relations: Perceptions, Policy and Practice*. Stanford: Stanford University Press.
- Duckwitz, Edmund (2006). “NATO After the Riga Summit”. Speech by Ambassador Dr. Edmund Duckwitz at a dinner roundtable discussion hosted by the Konrad Adenauer Foundation, 6.12.2006 (Erişim) http://www.kas.de/wf/doc/kas_9735-544-2-30.pdf, 15.01.2013.
- Heisbourg, François (2006). “Why NATO Needs To Be Less Ambitious”. *Financial Times*, 22.11.2006, (Erişim) <http://www.ft.com/cms/s/0/3a657376-7a01-11db-8d70-0000779e2340.html#axzz2DR6lz78o>, 15.01.2013.
- ISAF (2012). *ISAF: Key Facts and Figures*, 03 December 2012, (Erişim) <http://www.nato.int/isaf/docu/epub/pdf/placemat.pdf>, 15.01.2013.
- Kagan, Robert (2002). “Power and Weakness”. *Policy Review* (113): 3-28.
- Kagan, Robert (2003). *Of Paradise and Power*. New York: Alfred A Knopf.
- Kammel, Arnold ve Benjamin Zyla (2011). “Looking for a ‘Berlin-Plus in Reverse’? NATO in Search of a New Strategic Concept”. *Orbis* 55 (4): 648-662.
- Kay, Sean (2011). “Partnerships and Power in American Grand Strategy”. NATO: The Power of the Partnerships. Ed. Hakan Edström, Janne Haaland Matlary ve Magnus Petersson. Hampshire: Palgrave Macmillan 18-39.
- Kriendler, John (2006). *Transforming NATO HQ: The Latest Hurrah*. Swindon: Conflict Studies Research Center Special Series 06/30.
- Kupchan, Charles (1996). “Reviving the West”. *Foreign Affairs* 75 (3): 92-104.
- Lagadec, Erwan (2012). *Transatlantic Relations in the 21st Century: Europe, America and the Rise of the Rest*. London and New York: Routledge.
- Marrone, Alessandro (2011). “The Equilibrium of the 2010 NATO Strategic Concept”. *The International Spectator* 46 (3): 93-111.
- Mearsheimer, John (1990). “Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War”. *International Security* 15 (1): 5-56.
- Naval Postgraduate School (2012). “PFP Training and Education Centers”. 16.04.2012 (Erişim) <http://www.nps.edu/About/USPTC/PFP/PfPCenters.html>, 15.01.2013.
- NATO (2006). *NATO Handbook*. Brussels: Public Diplomacy Division.

- NATO (2010). *NATO 2020: Assured Security; Dynamic Engagement-Analysis and Recommendations of the Group of Experts on a New Strategic Concept for NATO*. Brussels: Public Diplomacy Division, (Erişim) <http://www.nato.int/strategic-concept/expertsreport.pdf>, 15.01.2013.
- NATO (2011). “Strategic Airlift Interim Solution”. (Erişim) http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50106.htm, 15.01.2013.
- NATO (2012). “Partnerships: A Cooperative Approach to Security”. (Erişim) http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_84336.htm, 15.01.2013.
- North Atlantic Council (2010). *Active Engagement, Modern Defence: Strategic Concept*. (Erişim) http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm, 15.01.2013.
- North Atlantic Council (2006). *Comprehensive Political Guidance*. (Erişim) http://www.nato.int/cps/en/SID-BE7F4F92-5E137DFD/natolive/official_texts_56425.htm, 15.01.2013.
- North Atlantic Council (1994). *Partnership for Peace: Framework Document*. (Erişim) <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c940110b.htm>, 15.01.2013.
- North Atlantic Council (2002a). *Report on the Comprehensive Review of the Euro-Atlantic Partnership Council and Partnership for Peace*. (Erişim) http://www.nato.int/cps/en/SID-DF650FF9-E1E5A27A/natolive/official_texts_19548.htm, 20.12.2012.
- North Atlantic Council (2002b). *Partnership Action Plan against Terrorism*, (Erişim) http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_19549.htm, 20.12.2012.
- North Atlantic Council (2011a). *Active Engagement in Cooperative Security: A More Efficient and Flexible Partnership* 15.04.2011, (Erişim) http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_04/20110415_110415-Partnership-Policy.pdf, 15.01.2013.
- North Atlantic Council (2011b). *Political Military Framework For Partner Involvement In NATO-Led Operations*. 15.04.2011, (Erişim) http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_04/20110415_110415-PMF.pdf, 15.01.2013.
- Nye, Joseph S. (2006). “Soft Power and European-American Affairs”. *Hard Power, Soft Power and the Future of Transatlantic Relations*. Ed. Thomas L. Ilgen. Hampshire: Ashgate Publishing 25-35.
- Oğuzlu, Tarık (2012). “NATO’nun Dönüşümü ve Geleceği”. *Ortadoğu Analiz* 4 (40): 8-18.
- Rasmussen, Anders Fogh (2011a). “Building Security in an Age of Austerity”. Keynote speech at the 4 February 2011 Munich Security Conference (Erişim) http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_70400.htm, 15.01.2013.
- Rasmussen, Anders Fogh (2011b). “NATO After Libya”. *Foreign Affairs* 90 (4): 2-6.
- Schreer, Benjamin (2012). *Beyond Afghanistan: NATO’s Global Partnerships in the Asia-Pacific*. Research Paper No 75. Rome: NATO Defense College.
- Smith, Michael (2008). “Normative Power Europe and the Case for Goliath: The EU, the US and the Pursuit of the Good World”, Paper presented at the annual meeting of the ISA’s 49th ANNUAL CONVENTION, 26.03.2008 San Francisco, (Erişim) http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/2/5/2/3/1/pages252315/p252315-2.php, 15.01.2013.

- Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) (2012). *SIPRI Yearbook 2012: Armaments, Disarmaments and International Security, Summary*. Solna: SIPRI.
- The White House (2011). Remarks by President Obama to the Australian Parliament, Parliament House, Canberra, Australia, November 17, 2011. (Erişim) <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/11/17/remarks-president-obama-australian-parliament>, 15.01.2013.
- Thies, Wallace J. (2009). *Why NATO Endures*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tsuruoka, Michito (2012). "NATO and Japan: View from Tokyo". *RUSI Journal* 156 (6): 62–69.
- U.S. Department of Defense (2003). "Secretary Rumsfeld Briefs at the Foreign Press Center". (Erişim) <http://www.defense.gov/transcripts/transcript.aspx?transcriptid=1330>, 15.01.2013.
- U.S. Department of Defense (2012). *Sustaining US Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense*. Washington: U.S. Department of Defense (Erişim) http://www.whatthefolly.com/wp-content/uploads/2012/01/Defense_Strategic_Guidance.pdf, 15.01.2013.
- Walt, Stephen (1998/1999). "The Ties That Fray". *The National Interest* 54: 3-11.
- Webber, Mark (2009). "NATO: The United States, Transformation and The War in Afghanistan". *The British Journal of Politics and International Relations* 11 (1): 46-63.